

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ФАКУЛЬТЕТ № 4

**КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО, ТРУДОВОГО ПРАВА
ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ**

Галузь знань 08 Право
Спеціальність 081 «Право»
Освітній рівень третій (освітньо-науковий)
Освітньо-наукова програма Право
Шифр за ОНП: ОК 8

Мова навчання: українська

**Кропивницький
2022 рік**

Розробник: Тетяна Колєсник

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного, трудового права та права соціального
забезпечення

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри
цивільного, трудового права та права соціального забезпечення

Протокол № 1 від «30» серпня 2022 р.

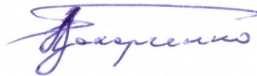
Завідувач кафедри
цивільного, трудового права
та права соціального забезпечення

Тетяна КОЛЄСНИК

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми «Право»

Гарант ОНП
«30» серпня 2022 р.

Андрій ЗАХАРЧЕНКО

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача

1. ВСТУП

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Статус навчальної дисципліни:	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Рік підготовки:	2-й	2-й
Семестр:	3-й	3-й
Кількість кредитів ЄКТС / годин	4 / 120	
Модулів:	1	
Змістових модулів:	1	
Лекції:	14 годин	6 годин
Семінарські:	26 годин	6 годин
Практичні:	-	-
Самостійна робота:	80 годин	108 годин
Індивідуальні завдання (курсова робота):	не передбачено	
Підсумковий семестровий контроль:	екзамен	
Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:	1:2	1:9

1.2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: підготовка висококваліфікованого конкурентоспроможного фахівця в галузі права, здатного генерувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми сучасної юридичної науки та юридичної практики, в тому числі здійснювати фаховий аналіз нормативно-правових актів, доктринальне тлумачення норм права, аналізувати і узагальнювати правозастосовну практику, моделювати різні варіанти вирішення проблем правозастосовної практики.

Завдання: формувати у здобувачів фундаментально теоретичне підґрунтя правового світогляду та правового мислення; поглибити практично-теоретичні навички здобувачів у вирішенні проблемних питань стосовно експертного оцінювання змісту й ефективності дії права, реалізації та застосування норм права; навчити здобувачів правильно давати правову оцінку соціально значущим фактам, політичним подіям та процесам, генерувати свій світоглядний потенціал для прийняття юридично значущих рішень в правозастосуванні, застосовувати здобуті наукові знання в практичній площині.

1.3. Передумови для вивчення навчальної дисципліни.

Пререквізити навчальної дисципліни: Філософія науки, Академічне мовлення та академічна доброчесність, Методика викладання навчальних дисциплін, Методологія й організація наукового дослідження в галузі права.

Постреквізити навчальної дисципліни: дисципліни за вибором здобувачів вищої освіти.

2. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ

Результати навчання дисципліни	Програмні результати навчання	
	ПРН 2	ПРН 8
Професійно здійснювати пошук та опрацювання інформації з різних джерел із застосуванням сучасних інструментів і технологій в контексті тлумачення норм права, вирішення проблем у правозастосовній практиці	+	
Здійснювати фаховий аналіз нормативно-правових актів, доктринальне тлумачення норм права; вміти аналізувати і узагальнювати правозастосовну практику, моделювати різні варіанти вирішення проблем правозастосовної практики		+

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п/с	лаб	інд	ср		л	п/с	лаб	інд	ср	
<i>1</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1. Характерні особливості тлумачення норм права та правозастосування													
Тема 1. Правозастосування як особлива форма реалізації права.	12	2	2	-	-	8	19	2	2	-	-	15	
Тема 2. Правотворчість як фактор дії права.	18	2	4	-	-	12	15	-	-	-	-	15	
Тема 3. Правозастосовний акт як акт індивідуального регулювання суспільних відносин.	18	2	4	-	-	12	17	2	-	-	-	15	
Тема 4. Тлумачення норм права як стадія правозастосування.	18	2	4	-	-	12	17	-	2	-	-	15	
Тема 5. Прогалини та колізії у законодавстві. Проблеми правозастосування.	18	2	4	-	-	12	17	-	2	-	-	15	
Тема 6. Співвідношення та взаємодія актів тлумачення права з правозастосовними та нормативно-правовими актами.	18	2	4	-	-	12	17	2	-	-	-	15	
Тема 7. Особливості застосування норм міжнародного та європейського права.	18	2	4	-	-	12	18	-	-	-	-	18	
Разом за змістовим модулем	120	14	26	-	-	80	120	6	6			108	

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Характерні особливості тлумачення норм права та правозастосування

Тема 1. Правозастосування як особлива форма реалізації права.

Поняття, сутність та ознаки правозастосування, як особливої форми реалізації права. Застосування норм права як специфічна форма його реалізації. Підстави застосування норм права: загальна характеристика.

Особливості правозастосування, які вказують на його специфіку. Сутність правозастосування та його основні критерії реалізації в практичній площині. Юридичний зміст та фактичний зміст правозастосовної діяльності. Ознаки застосування права: владний характер, індивідуалізований характер, процедурний характер, юридично оформлений характер.

Підстави правозастосування. Функції застосування норм права. Правозабезпечувальна функція застосування права. Функція індивідуального правового регулювання. Правозастосовний процес: поняття, сутність, стадії. Простий та складний порядок застосування норм права: загальна характеристика.

Механізм правозастосування та його основні структурні елементи: суб'єкт правозастосування, об'єкт, правозастосовна процедура, підстави застосування права, результат правозастосовної діяльності

Практична спрямованість теорії правозастосування та її прикладний характер. Ефективність правозастосування як комплексного правореалізаційного процесу із прикладним характером.

Тема 2. Правотворчість як фактор дії права.

Поняття, сутність та ознаки правотворчості, як фактора дії права. Соціальний процес формування права (правотворення).

Поняття, мета та суб'єкти правотворчості. Ознаки правотворчості. Основні функції правотворчості. Ключові принципи правотворчості. Види правотворчості та їх характерні ознаки. Ключові ознаки відмінності правотворчості від правотворення.

Поняття і ознаки правотворення. Стадії процесу правотворення та їх реалізація. Взаємозв'язок правотворення і правотворчості в сучасних умовах трансформації.

Засоби юридичної техніки: юридичні терміни, юридичні конструкції, системна побудова. Прийоми юридичної техніки. Юридична техніка: поняття, сутність та загальна характеристика.

Юридична техніка у правотворчості та правозастосуванні. Система юридичної техніки. Види юридичної техніки та їх загальна характеристика. Законодавча техніка, нормотворча техніка, техніка правозастосовних актів: основні положення. Загальна характеристика прийомів та правил юридичної техніки. Характерні ознаки культури правотворчості та їх реалізація.

Тема 3. Правозастосовний акт як акт індивідуального регулювання суспільних відносин

Поняття, сутність та ознаки правозастосовного акту. Класифікація актів застосування норм права: критерії, види та їх характеристика. Структура правозастосовного акту. Основні елементи форми правозастосовного акту.

Види актів правозастосування за суб'єктами прийняття; за юридичною природою; за характером правового впливу; за характером юридичних наслідків; за галузевою ознакою; за змістом суспільних відносин і норм права; за змістом і значенням у механізмі реалізації права; за формою зовнішнього вираження.

Роль суб'єктів правозастосування у правовідносинах, що виникають на основі актів застосування права.

Співвідношення нормативно-правових і правозастосовних актів. Застосування правозастосовних актів при прогалинах у законодавстві: умови, порядок, особливості. Способи усунення прогалин шляхом правозастосування.

Юридична техніка правозастосовних актів: основні компоненти.

Правозастосовні помилки: поняття, ознаки, види.

Тема 4. Тлумачення норм права як стадія правозастосування.

Тлумачення норм права: поняття, сутність, елементи та мета. Ознаки тлумачення норм права та їх зміст. Необхідність тлумачення права. Тлумачення як інтелектуальний процес розуміння і пізнання правової норми. Тлумачення як діяльність певних суб'єктів (офіційне і неофіційне тлумачення). З'ясування права і роз'яснення змісту правових норм. Юридична герменевтика. Основні ідеї та поняття герменевтики. Герменевтика як методологія та практика тлумачення права. Герменевтика як метод дослідження права. Розуміння сутності правової герменевтики. Герменевтика у сучасних дослідженнях.

Класифікація тлумачення норм права: критерії та види. Функції тлумачення норм права: поняття, види. Пізнавальна, конкретизуюча, регламентуюча, правозабезпечувальна, сигналізаційна функції тлумачення норм права: основні положення. Нормативне та казуальне тлумачення норм права.

Суб'єкти тлумачення норм права: державні органи, недержавні організації і громадяни. Офіційне і неофіційне тлумачення норм права. Офіційне тлумачення норм права: поняття, ознаки. Критерії класифікація та види офіційного тлумачення норм права. Неофіційне тлумачення норм права: поняття, сутність. Побутове (повсякденне) тлумачення, професійне (компетентне) тлумачення, доктринальне (наукове) тлумачення як різновиди неофіційного тлумачення норм права: загальна характеристика. Способи тлумачення норм права: поняття, види.

Діяльність Конституційного Суду України з тлумачення Конституції та законів України. Межі тлумачення Конституційним Судом України Конституції та законів України. Види юридичного тлумачення за об'ємом. Буквальне тлумачення норм права. Поширювальне тлумачення норм права. Обмежувальне тлумачення норм права. Акти офіційного тлумачення (інтерпретаційні акти). Правова природа актів офіційного тлумачення

(інтерпретаційних актів). Акти офіційного тлумачення (інтерпретаційні акти). Ознаки актів офіційного тлумачення. Види актів офіційного тлумачення права. Акти нормативного і казуального тлумачення. Акти автентичного тлумачення і акти делегованого (легального) тлумачення. Акти правотворчості та інтерпретаційні акти правозастосування.

Тема 5. Прогалини та колізії у законодавстві. Проблеми правозастосування.

Прогалини в праві і способи їх усунення та подолання. Прогалини, пов'язані з неповнотою правових норм. Прогалини, пов'язані з суперечністю правових норм. Прогалини, пов'язані з повною відсутністю норми. Причини прогалин в законодавстві: види та їх характеристика. Прогалини в законодавстві: поняття та сутність. Законодавчі прогалини.

Класифікація прогалин у законодавстві: критерії та види. Технічні прогалини. Дійсні та уявні прогалини в позитивному праві. Первинні і подальші прогалини в позитивному праві. Засоби заповнення та усунення прогалин в законодавстві. Подолання прогалин в праві. Правотворча діяльність як єдиний засіб усунення прогалин в законодавстві. Оперативні засоби заповнення прогалин в законодавстві: види та їх загальна характеристика. Способи подолання прогалин у праві. Аналогія закону як оперативний засіб заповнення прогалин в законодавстві. Міжгалузєва аналогія (субсидіарне застосування права): поняття та юридичний зміст. Аналогія права: поняття та сутність.

Об'єктивні та суб'єктивні причини правових колізій. Поняття та види колізій норм права: темпоральні колізії; просторові; ієрархічні (субординаційні) колізії; смислові (змістовні) колізії; складні колізії.

Співвідношення понять «колізія правових норм» та «конкуренція правових норм». Колізія норм національного законодавства та міжнародного законодавства.

Механізм подолання колізій норм права: поняття, функції, елементи. Способи вирішення юридичних колізій норм права: попередження, усунення та подолання. Принципи подолання колізій норм права: поняття, види та їх зміст.

Тема 6. Співвідношення та взаємодія актів тлумачення права з правозастосовчими та нормативно-правовими актами.

Поняття, сутність та ознаки класифікації актів застосування норм права.

Переваги нормативно-правового акту перед іншими формами (джерелами) права. Класифікація нормативно-правових актів. Правові акти України їх загальні та особливі риси. Поняття та класифікація нормативно-правових актів. Дія нормативно-правових актів у просторі, часі та за колом осіб.

Поняття, сутність та властивості інтерпретаційного акту. Класифікація актів інтерпретаційної діяльності та їх правозастосування.

Шляхи розвитку та удосконалення джерельної основи права сучасної України.

Відомча нормотворчість: поняття, сутність, та її місце в правовому регулюванні певного кола суспільних відносин.

Самостійність актів офіційного тлумачення серед інших груп правових актів: характерні ознаки.

Тема 7. Особливості застосування норм міжнародного та Європейського права

Впровадження механізму імплементації при застосуванні норм міжнародного права в національну систему законодавства. Особливості та характерні ознаки імплементаційних процесів.

Основні форми реалізації норм міжнародного права. Проблемні аспекти реалізації норм міжнародного та Європейського права в національну систему законодавства.

Характерні ознаки міжнародних договорів, їх класифікація та види. Роль міжнародних договорів у внутрішньому правопорядку та їх застосування в національній системі правосуддя.

Характерні ознаки загальноновизнаних звичаєвих норм міжнародного права. Роль звичаєвих норм у внутрішньому правопорядку та їх застосування в національній системі правосуддя. Особливості взаємозв'язку норм міжнародного та Європейського права та їх правозастосування на національному рівні.

4. ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

5.1. Методи навчання

Під час проведення навчальних занять можуть застосовуватися такі методи:

- словесні методи навчання;
- наочні методи навчання;
- практичні методи навчання;
- проблемно-пошукові методи навчання;
- активні методи навчання.

5.2. Порядок оцінювання результатів навчання

Оцінювання роботи здобувачів/здобувачок вищої освіти ступеня доктора філософії здійснюється відповідно до загальноуніверситетської системи оцінювання знань

Система передбачає:

Форма навчання	Робота на семінарських заняттях	Самостійна робота	Модульний контроль	Екзамен	Разом
денна форма навчання (екзамен)	30	20	40	10	100
заочна форма навчання (екзамен)	20	20	-	60	100

Для визначення ступеня засвоєння навчального матеріалу та подальшого його оцінювання на семінарському занятті слід врахувати певні рівні знань:

1. Теоретична відповідь

- оцінка «5» високий рівень – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти вільно володіє навчальним матеріалом, опрацювавши основну та додаткову літературу, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань у самостійній роботі;

- оцінка «4» добрий рівень – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, але не має достатніх знань для формулювання висновків, поєднання теоретичних знань із практичними прикладами;

- оцінка «3» задовільний рівень – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти володіє навчальним матеріалом поверхово і фрагментарно на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу;

- оцінка «0» незадовільний рівень – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти не володіє навчальним матеріалом, відмовляється відповідати на запитання.

1. Тест: правильне вирішення тесту оцінюється в 1 бал.

2. Задача: вважається вирішеною і оцінюється:

- оцінка «5» високий рівень – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти повністю правильно вирішив/вирішила задачу, надав/надала відповіді на всі поставлені в умовах питання, з посиланням на чинні нормативно-правові акти;

- оцінка «4» добрий рівень – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти повністю правильно вирішив/вирішила задачу, надав/надала відповіді на всі поставлені в умовах питання, але не зробив посиланням на чинні нормативно-правові акти чи допустив незначні помилки;

- оцінка «3» задовільний рівень – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ступеня надав/надала відповіді не на всі поставлені в умовах питання, чи не зробив посиланням на чинні нормативно-правові акти, чи допустив значні помилки;

- оцінка «0» незадовільний рівень – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти не правильно вирішив/вирішила задачу.

3. Наукове повідомлення – оцінюється в 5 балів:

1 бал – належне оформлення реферативного повідомлення;

1 бал – глибока проробка теми (наявність достатньої кількості літературних джерел, наявність ґрунтовних висновків);

1 бал - теоретична обґрунтованість теми, визначення її актуальності, мети, завдань, чітко розроблений науковий апарат;

2 бали - грамотна і аргументована презентація реферату. Кожну оцінку викладач повинен аргументовано мотивувати.

Для переводу оцінок у бали необхідно користуватися формулою:

для денної форми навчання

$$K = \frac{\text{сума одержаних оцінок (балів)}}{\text{округлити } (0,6 * \text{кількість групових занять}) * 5} * 30 =$$

для заочної форми навчання

$$K = \frac{\text{сума одержаних оцінок (балів)}}{\text{округлити } (0,6 * \text{кількість групових занять}) * 5} * 20 =$$

Модульний контроль

37-40 балів – «5» відмінно;

30-36 балів – «4» добре;

20-29 балів – «3» задовільно;

0-19 балів – «0» незадовільно

Критерії оцінювання модульного контролю

Відповідь на всі питання оцінюється з такою диференціацією:

37-40 балів – «5» відмінно - якщо здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти відповіли на всі питання та їх відповідь містить повне, розгорнуте, правильне та обґрунтоване викладення матеріалу; правильно сформульовані відповідні тлумачення; містить аналіз нормативно- правових актів; містить порядок з теоретичним матеріалом фактичні дані, судову практику тощо; матеріал викладений логічно і грамотно.

30-36 балів – «4» добре – якщо здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти відповіли на всі запитання, однак відповідь на кожне з питань має такі недоліки: є неповною, є не зовсім правильною: наявні недоліки у розкритті змісту понять, назв та змісту нормативно-правових актів, нечіткі характеристики відповідних явищ; не містить посилань на нормативно- правові акти (у разі необхідності), інші джерела, викладена з порушенням логіки подання матеріалу.

20-29 балів – «3» задовільно – якщо здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти відповіли на поставлені запитання, проте відповідь є неправильною або частково розкриває питання, допущені грубі змістовні помилки, які свідчать про відсутність знань у здобувача або здобувачки, або їх безсистемність та поверховість, незнання основних положень тем модулю.

0-19 балів – «0» незадовільно – якщо здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти не відповіли на поставлені запитання, не може виконати завдання або робить принципові помилки, які викривлюють усе рішення щодо розкриття питань.

Критерії оцінювання самостійної роботи.

Самостійна робота як вид начального процесу покликана допомогти здобувачам та здобувачкам вищої освіти ступеня доктора філософії ґрунтовніше вивчити та зрозуміти запропоновані теми й проблеми, дозволяє творчо підійти до вивчення матеріалу, закріпити його, перевірити себе. Передбачені окремі питання до кожної теми для самостійного опрацювання здобувачами/здобувачками вищої освіти ступеня доктора філософії. Перелік цих питань наведено до кожної теми у методичних рекомендаціях для самостійної підготовки з дисципліни «Тлумачення норм права та

правозастосування».

Критерії оцінювання самостійної роботи

19-20 балів – відмінно - здобувач вищої освіти освітньо-наукового ступеня доктора філософії повністю виконав всі завдання самостійної роботи на високому рівні;

15-18 балів – «добре - здобувач вищої освіти освітньо-наукового ступеня доктора філософії повністю виконав всі завдання самостійної роботи, але допущені окремі несуттєві неточності та незначні помилки;

10-14 балів – задовільно - здобувач вищої освіти освітньо-наукового ступеня доктора філософії виконав не всі завдання самостійної роботи, допущені суттєві неточності та помилки;

0-9 балів – незадовільно - здобувач вищої освіти освітньо-наукового ступеня доктора філософії не виконав завдання самостійної роботи, або допустив грубі помилки при виконанні кожного із завдань.

При оцінюванні екзамену на денній формі навчання застосовуються такі критерії:

- **9-10 балів** – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти повністю виконав/виконала завдання та надав/надала правильне юридичне тлумачення отриманим результатам.

- **7-8 балів** – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти виконав/виконала завдання та допустив/допустила незначні помилки, що суттєво не впливають на загальний висновок;

- **5-6 балів** – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти надав/надала ідею розв'язання завдання, але у розрахунках або в юридичних висновках існують значні помилки, які приводять до викривлення рішення;

- **0-4 балів** – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої не може виконати завдання або робить принципові помилки, які викривлюють усе рішення.

При оцінюванні екзамену на заочній формі навчання застосовуються такі критерії:

- **50-60 балів** – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти повністю виконав/виконала завдання та надав/надала правильне юридичне тлумачення отриманим результатам.

- **40-49 балів** – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти виконав/виконала завдання та допустив/допустила незначні помилки, що суттєво не впливають на загальний висновок;

- **30-39 балів** – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти надав/надала ідею розв'язання завдання, але у розрахунках або в юридичних висновках існують значні помилки, які приводять до викривлення рішення;

- **0-29 балів** – здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої не може виконати завдання або робить принципові помилки, які викривлюють усе рішення.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Кредит зараховано. Контрольні заходи виконані лише з незначною кількістю помилок.
82–89	Добре	B	Кредит зараховано. Контрольні заходи виконані вище середнього рівня з кількома помилками.
75–81		C	Кредит зараховано. Контрольні заходи виконані вірно з певною кількістю суттєвих помилок.
67–74	Задовільно	D	Кредит зараховано. Контрольні заходи виконані непогано, але зі значною кількістю недоліків.
60–66		E	Кредит зараховано. Виконання контрольних заходів задовольняє мінімальним критеріям.
35–59	Незадовільно	FX	Кредит не зараховано. Здобувачу/здобувачці третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти надається можливість скласти оговорені контрольні заходи для поліпшення підсумкової оцінки
1-34		F	Кредит не зараховано. Здобувач/здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти повинен/повинна повторно освоювати навчальний матеріал дисципліни (модуля).

6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Навчальна література

Основна:

1. Бочаров Д. О. Правозастосовча діяльність: поняття, функції та форми : проблемні лекції. Дніпропетровськ : АМСУ, 2006. 73 с.
2. Бургін М. С. Аргументації теорія. *Юридична енциклопедія* : В 6 т. / Редкол : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ, 1998. Т. 1. С. 139–140.
3. Ведерніков Ю. А., Папіра А. В. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 333 с.
4. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і допов. К. : Вид-во «Юрид. Думка», 2012. 1020 с.
5. Загальна теорія права : підруч. / М. І. Козюбра та ін. ; за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.

6. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права : підруч. Київ : Кондор, 2006. 477 с.

7. Павлишин О. В. Оптимізація правозастосовної діяльності: теоретико-правові та логіко-філософські засади. Київ, 2008. 123 с.

8. Шутак І. Д., Онищук І. І., Легін Л. М. Юридична техніка в схемах і таблицях: курс лекцій. Івано-Франківськ: Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки. Дрогобич: Коло, 2016. 234 с.

9. Філософія права / За ред. Дж. Фейнберга, Дж. Коулмена ; пер. з англ. П. Таращук. Київ : Основи, 2007. 1256 с.

10. Циппеліус Р. Методика правозастосування / Упоряд. Б. Шлоер ; пер. з нім. Р. Корнута. Київ : Юстиніан, 2016. 191 с.

Допоміжна

1. Артеменко В. Проектування нормативно-правових актів : навч. посіб. Київ : Європа ХХІ, 2007. 256 с.

2. Актуальні проблеми теорії держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг ред. Є. О. Гіди. Київ : ФОП О. С. Ліпкан, 2010. 260 с.

3. Гусарєв С. Д., Олійник А. Ю., Слюсаренко О. Л. Теорія права і держави : навч. посіб. Київ : Правова єдність, 2008. 270 с.

4. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навч. посіб. 3-тє вид., змін. й доп. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 247 с.

5. Макушев П. В., Хрідочкін А. В. Теорія правозастосування : навч. посіб. Дніпро : Гельветика, 2018. 359 с.

6. Малишев Б. В., Москалюк О. В. Застосування норм права (теорія і практика) : навч. посібник. К. : РЕФЕРАТ, 2010. 260 с.

7. Настасяк І. Ю. Тлумачення правових норм : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2009. 336 с.

8. Нормопроектувальна техніка та державна реєстрація нормативно-правових актів : навч.-методич. посіб. / Уклад. : С. Г. Серьогіна та ін. Харків : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. 35 с.

9. Настасяк І. Ю. Тлумачення правових норм: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2010. 335 с.

10. Фулей Т. І. Застосування Європейської конвенції з прав людини при здійсненні правосуддя в Україні : навч.-метод. посіб. для суддів. Київ Проект-бізнес, 2009. 200 с.

Наукова література:

1. Абрамович Р. Принцип незворотності дії закону в часі у судовій практиці судів загальної юрисдикції. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 375- 381.

2. Антошкіна В. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку тлумачення правових норм крізь призму епох. *Право України*. 2017. № 3. С.126-136.

3. Бабаніна В. Огляд концепцій праворозуміння у контексті механізму створення та реалізації кримінального законодавства. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 4. С.19-27.

4. Барандич С. Правозастосування в сучасному вимірі юридичної науки. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. С.1-7
5. Басай О.В. Поняття юридичних фактів: теоретичний аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. №3 (6). С.8-16.
6. Валігура К. Механізм правового регулювання: методологічний аспект. *Visegrad journal on human rights*. 2016. № 2/1. С. 17-22.
7. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 180 с.
8. Волкова І. Юридичні факти-стани: сутність та особливості. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 2/2. С.33-38.
9. Галуцько В. В. Професійно-правове тлумачення права. *Форум права*. 2011. № 2. С. 151-154.
10. Гетьман Є. Кодекс як особливий вид закону. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 1(64). С. 42-50.
11. Гетьман Є. А. Кодифікація законодавства України: загальна характеристика, особливості, види: монографія. Х.: «Право, 2012. 192 с.
12. Гончаров В. Від старої теорії тлумачення до нової: основні виклики та рішення. *Філософія права і загальна теорія права*. 2014. № 1-2. С. 53-69.
13. Гринь О. Д. До питання про ефективність правозастосовних актів. *Митна справа*. 2015. № 2(2.2). С. 64-71.
14. Грігорова Г Л. Концепція ювенальної відповідальності: теоретичне осмислення. *Право і суспільство*. 2014. № 4. С. 3-8.
15. Гуйван П. Право на справедливе судочинство відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Право України*. 2017. № 11. С.172-180.
16. Дія права: інтегративний аспект: моногр. / кол. авторів ; відп. ред. Н. М. Оніщенко. К. : Юридична думка, 2010. 360 с.
17. Євграфова Є. Доктринальне тлумачення норм права (законів): природа і здійснення. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 2. (61). С. 40-51.
18. Каленіченко Л. І. Поняття та види принципів юридичної відповідальності. *Право і безпека*. 2017. № 1. С. 24-31.
19. Кадикало О. І. Офіційне тлумачення норм Конституції і законів конституційними судами (на прикладі України і країн СНД) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2010. 22 с.
20. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права : монографія. Харків : Право, 2008. 296 с.
21. Калюжний Р. А. Правові стимули в механізмі правового стимулювання : монографія. К. : «МП Леся», 2013. 204 с.
22. Капустинський В. А., Волкова І. В. Теоретичні основи судового правозастосування. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 5. С. 84-93.
23. Колпаков В. К. Фактичні ознаки та юридичний склад адміністративного проступку: поняття та розмежування. *Вісник Запорізького національного університету*. Юридичні науки. 2016. № 3. С. 160-170.
24. Косович В. М. Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти: моногр. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. 568 с.

25. Коханюк Т. С. Системне тлумачення кримінального закону: монографія. Львів: ЛьВДУВС, 2014. 264 с.

26. Кравець М. О. Поняття, сутність та місце юридичної кваліфікації у процесі правозастосування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 110-116.

27. Кузнєцова Н. Забезпечення якісної практичної підготовки студентів-юристів як невід'ємна складова реформування юридичної освіти. *Право України*. 2017. № 10. С.66-72.

28. Левицька Н. Юридичні конструкції та система права: співвідношення понять. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9. С.169-173.

29. Легін Л. М. Нормативно-правовий акт: поняття та система ознак. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 21-26.

30. Майданик Р. Ліберальне вчення про тлумачення норм права України (крізь призму «добудови» права). *Право України*. 2016. №7. С.69-78.

31. Малента В. С. Історичні аспекти становлення тлумачення норм права. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. № 1. С. 18-21.

32. Малента В. С. Неофіційне тлумачення норм права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2010. 18 с.

33. Магновський І. Й. Правозастосування як категорія особливої форми реалізації права. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Т. 27. НУ «ОЮА». Одеса : Гельветика, 2020. С. 59-66.

34. Осауленко О. І. Місце правозастосовних актів у системі правових актів. *Держава і право: зб. наук. праць*. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2010. Вип. 49. С. 16-21.

35. Павлик Л. В. Перспективи виділення категорії кримінального проступку за злочинні посягання у сфері економіки. *Форум права*. 2012. № 2. С. 524-531.

36. Палешник С. І. Судове тлумачення норм права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2014. Вип. 28(1). С. 34-37.

37. Палешник С. І. Доктринальне тлумачення в судовій практиці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2014. Вип. 29(1). С. 40-44.

38. Полонка І. А. Неправомірна поведінка як категорія теорії права: доктринальний аналіз поняття та системних ознак. *Держава і право*. 2018. Вип. 80. С. 3-16.

39. Полонка І. Теоретико-оціночні пропозиції щодо класифікації правомірної поведінки (онтологія диференціації). *Право України*. 2016. №6. С.99-106.16

40. Сердюк І. А. Нормативно-правовий акт у співвідношенні з актом застосування та актом тлумачення норм права. *Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 3. С. 12-15.

41. Уласевич А. С. Автентичне тлумачення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2011. № 1. С. 128-131.

42. Устименко О. С. Загальнотеоретична характеристика основних наукових концепцій походження держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : *Юридичні науки*. 2017. Вип. 2. Т. 1. С. 25- 28.

43. Третьяков Д. Ієрархія законів і принцип «*pacca servanda*». До питання про статус і місце міжнародних договорів у правовій системі України. *Віче*. Київ, липень 2008. № 14. Фулей Т. І.

44. Застосування Європейської конвенції з прав людини при здійсненні правосуддя в Україні : навч.-метод. посіб. для суддів. Київ Проект-бізнес, 2009. 200 с.

45. Шиб Т. Співвідношення міжнародного та національного права України. *Віче*. Київ, 2011. № 4. С. 30–32.

46. Юхимюк О. М. Співвідношення понять «правозастосування» та «застосування норм права». *Часопис Київського університету права*. Київ, 2011. № 4. С. 53–56.

47. Чулінда Л. І. Юридико-лінгвістичне тлумачення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2003. 20 с.

48. Шутак І., Легін Л. Техніка опублікування нормативно-правових актів. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 136-143.

Електронні адреси ресурсів Internet, що можуть бути використані при вивченні навчальної дисципліни

1. Юридична бібліотека http://pravo.biz.ua/category/teoriya_derzavy_i_prava/
2. Електронні ресурси Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського <http://www.nbu.gov.ua/node/2116>